

Keskiajan naistrubaduurit

Susanna Niiranen: "Miroir de mérite": Valeurs sociales, rôles et image de la femme dans les textes médiévaux des troubairitz. Jyväskylä Studies in Humanities 115, Jyväskylä 2009. 278 s.

■ Susanna Niirasan väitöskirja käsittelee yhtä keskiajan nais-tutkimuksen jännittävimmistä aiheista, *troubairitz*-runoilijoita. Nämä ylhäisön naistrubaduurit, jotka tekivät laulujaan noin vuosina 1170–1260 Provençessa, ovat varsin voimakkaana todisteena siitä, että keskiajan naisten oli mahdollista osallistua julkiseen keskusteluun rakkaudesta ja että he kykenivät hämmästyttävän hyvin puolustamaan asemiaan rakastavaisina ja runoilijoina perinteisesti ylhäisaatelin mies-

ten ja siten myös miestrubaduurien hallitsemassa maailmassa.

Niiranen ei ole ensimmäinen, joka kiinnittää huomiota naistrubaduureihin. Tästä osoituksensa ovat lukuisat editiot ja käännökset sekä ranskan-, englannin- ja saksankieliset kriittiset tulkinnat. Suomalaisia *troubairitz*-runouden tutkijoita ei kuitenkaan käytännössä ole. Niirasan teos on kaksin verroin kiinnostava myös siksi, että hän pystyy sijoittamaan naisrunoilijat heidän sosiaaliseen taustaansa ja tunnistamaan heidän lauluissaan ilmaistuihin erityisiin arvoihin ja ihanteisiin.

Kirjan ensimmäisessä osassa tekijä esittelee soveltamaansa metodologiaa (ja viittaa mentaliteettihistoriaan mutta tarkoittaa itse asiassa sosiaalishistoriallista lähestymistapaa), tarkastelee nais- ja miestrubaduurien yhteisiä keskeisiä käsitteitä sekä esittää yhteenvedon lähdemateriaalistaan. Lähteistä hän erottaa selkeästi omiin ryhmiinsä toisaalta yksittäisiin lauluihin liitetyt ja niiden syntytaustaa selittävät elämäkerrat, *vidas* ja *razos*, ja toisaalta itse runot. Ensimmäinen osa päättyy yhteenvedon aiheen tutkimushistoriasta, jossa tekijä esittää tärkeitä tulkintoja rakkausrunojen merkityksistä gender-tutkimuksen näkökulmasta. Erityisesti tekijä korostaa, että laulut ilmaisivat nimenomaan naisten huolenaiheita ja ne oli osoitettu naisyleisölle, vaikka enää ei olekaan mahdollista tietää ketkä, miehet vai naiset, näitä lauluja loppujen lopuksi esittivät.

Kirjan toisessa osassa Niiranen tarttuu tutkimuksensa kes-

keiseen ongelmaan, eli miten ja missä määrin naistrubaduurit onnistuivat vahvistamaan naisten asemaa sosiaalisessa yhteisössään. Tätä selvittääkseen hän tarkastelee ensin varsin yksityiskohtaisesti naistrubaduurien runouden maantieteellistä levinneisyyttä ja sen jälkeen kysymystä naistrubaduurien itselleen raivaamasta sosiaalisesta tilasta, heidän mahdollisesti heijastamaansa aikakäsitystä ja identifioitumistaan Provençeen. Tärkeimpänä ongelmanaan Niiranen tutkii sekä mies- että naisnaistrubaduurien sanoittamia arvokäsitteitä, mutta ei kuitenkaan selvennä eroja sukupuolten välillä riittävästi. On tullut moneen kertaan todetuksi, että hovirunous sai vaikutteita sekä uskonnollisesta että lainkäytön kielestä, mutta samalla se pyrki luomaan kirjallista muotoa maalliselle hovirakkaudelle. Tämä ilmaistiin yleisimmin termillä *amor cortese*, minkä Niiranen osoittaa naistrubaduurien runouden keskeiseksi teemaksi. Kuinka sitten Andreas Capellanusin *De amore*, johon tekijä myös viittaa, yleensä liittyy tähän kysymykseen, jää hieman hämäräksi. Laajempi perehtyminen tätä hovirakkauden tärkeää teoreettikkoa koskevaan tutkimuskirjallisuuteen olisi varmasti tarjonnut monitahoisempia näkökulmia.

Niiranen osoittaa vakuuttavasti, että hovirunous puhuu hartaasti jalojen hyveiden ja luonteenlujuuden puolesta. Tämä saa ilmaisunsa sekä mies- että naistrubaduurien runoudessa, mutta epäselväksi jää, mitä näiden eroavaisuudet pohjimmaltaan ovat. Kuiten-

kin, kuten tekijä itse huomauttaa, kunniaan, rohkeuteen, anteliaisuuteen ja nöyryyteen liittyviä arvoja käsitellään kummankin runoilijaryhmän lauluissa. Samaa voi sanoa intellektuaalisista arvoista, kuten muistista, järjen käytöstä ja musiikin nautinnosta. Lisäksi Niiranen tutkii yleisesti hyväksytyjä arvoja kuten urhoollisuutta, ansiokkuutta, ylpeyttä ja mainetta, kauneutta ja ilon ja surun yleistä arvostusta, mitkä kaikki saavat ilmaisunsa sekä naisten että miesten hovinoudessa.

Niiranen käsittelee väitöskirjassaan epäilemättä keskeisiä seikkoja hovi yhteisön sosiaalisesta rakenteesta pääasiassa naisten silmin nähtynä. Kuitenkin jää hieman epäselväksi missä ero miesnäkökulmaan tulee esiin, sillä laaja ritariarvojen käsittely summentaa sukupuolieron kriittistä tarkastelua. Tekijä yrittää osoittaa joitakin tärkeimpiä vastakohtaisuuksia kuten ilon arvostaminen. Mutta jos miettii *mensuran* (mitan) ihannetta, jota esimerkiksi keskiyläsaksaksi kirjoittaneet runoilijat ilmaisivat sanalla *mâze* sukupuolieron merkitys näyttää katoavan ja antavan tietä paljon yleisemmälle lähestymistavalle nais- ja miesrunoilijoille yhteisiin ritariarvoihin. Naisten runoudessa huomaa kylläkin paljon aktiivisempaa rakkautta tavoittelua, mutta tämä ei tarjoa tyydyttävää vastausta kysymykseen, missä ovat Provencen runouden kahden korpuksen väliset syvemmät erot. Silti on yhdyttävä Niiraseen johdopäätökseen, että naisrunoilijat ilmaisevat selvemmin omia tarpeitaan ja eroottisia seikkoja

sekä korostavat vahvasti haluaan päästä valta-asemiin perinteisistä sukupuolirooleista huolimatta. Runouden sukupuolierojen lopullinen varmentaminen vaatisi hieman enemmän vertailevaa analyysia.

Trobairitz-runouden kriittisenä luentana Niiranen tutkimus täyttää hyvin odotukset. Hän esittelee genren tärkeimmät muusikot ja eettiset kysymykset, joita he käsitelivät. Olisin kuitenkin toivonut näkeväni enemmän miesten ja naisten runouden konkreettista vertailua. Olisi ollut hyödyllistä tietää, mikä todella määrittää naisten tarpeet ja edut tässä kontekstissa. Lisäksi suurimmassa osassa naistrubaduuri runoutta tuodaan julki ilmiselvä ongelma, miesten uskottomuus ja epäluotettavuus, ja hylätyksi ja petetyksi tulemisesta valitetaan katkerasti. Trubaduurit eivät käytännössä koskaan mainitse tätä aihetta, siksi sukupuolten vastakkaisien näkökulmien mukaisista arvo- ja näkemyseroista olisi kaivattu enemmän tietoa.

Lyhyesti sanoen, väitöskirjaa voisi arvostella liian niukasta vertailevan analyysin käytöstä ja epäröinnistä käsitellä päättävämmiin kysymyksiin pyrkivätkö naisrunoilijat todella ja millä tavoin tuomaan julki sukupuolinäkökulmaa. Kaiken kaikkiaan Niiraseen tutkimus edustaa ihailtavaa *trobairitz*-runouden esittelyä ja kriittistä tutkimusta.

Teoksen loppuun on sijoitettu laaja vaikkakaan ei tyhjentävä bibliografia, naistrubaduuri elämäkertojen kooste, runoudessa esiintyvien avaintermien frekvenssiluettelo (valitettavasti ilman yksityiskoh-

taisia viittauksia tekstien sivunumeroihin ja säenumeroihin), erilaisia luetteloita yksittäisistä sanaryhmistä, lista Provencen hovirunoilijoiden yhteiskunnallisista arvoasemista, esimerkiksi taulukko Aurenga-suvun feodaalisista suhdeverkostoista ja pääosin Paul Zumthorilta lainattu ideaalikaava rakastetulle lähetettävää runoviestiä varten.

Albrecht Classen